

Literatúra ako umenie

umenie - ľudský výtvor, originálny, estetický zážitok

- druhý umenie

1. hudobné - pieseň, skladba, opera,

2. výtvarné - kresba, maľba, architektúra,

3. pohyb - tanec, ...

4. slovesné - literatúra ~~predstavuje~~ beletria

- literatúra je systém a má podsystemy:

1.) sci-fi - zistiť budúcnosť 3.) detektívna lit.

2.) dobrodružná lit. *

4.) diverný román.

5.) slovesný folklór - ľudová

7.) lit. fiktícia

6.) detská lit.

Výuk literatúry

2. storočie lit. - 3000 pred. - 500

- spol. sítosť - otrocké zníženie ; - polyteizmus

- zhluk lit. : dážď, dážď, dážď, podprirodzené bytosti, harmonia človek - príroda
- kolokagie - jednoty tela a duše,

- lit. hudba - boh/podobu ; silný človek, kni, ...

- lit. záhrada - bás, bás, bás, bás, bás,

- indická lit. - dobro ↔ zlo, príroda ↔ človek ; eposy: Mahábhárata, Rámajana

- sumerská lit. - epos o Gilgamešovi ; Gilgameš - Uruk - kráľ kni (hist. post.)

- Utepešty - nesmrteľ ; Enkidu - priateľ ; Chukue - obor

- hl. myš. → fúha o nesmrteľnosti - bojovník o G. synoteliť sa

= vedieť príbeh - človek sa stane nesmrteľ svojím činmi

- hebrejská lit. - biblia - starý zákon, nový zákon 27

- antická lit. - staroveké Grécko a staroveké Rím

- Lyrika - Sappho, Alkaios, Pindar

Pindarus

- Epika - Ezop (Bajky), Homér (Ilias, Odyssea)

Vergilius

- Drama - Sofokles (Antigona)

Horatius

2. po / rok

Romeo a Julia - Shakespeare

Hamlet -

počínajúc citovať - budúci študent

Sofokles - Antigona 27. storočie

- ~~Bájka~~ = mýtus - výmyslový príbeh o pôvode sveta, človeka, zvierat, ...
- nadprirodzené bytosti; krátky/stredný rozsah

- bájke - krátky príbeh zväčša z prírodných, kritizujú ľudské vlastnosti, poučenie
- Ezop, La Fontaine, Jonáš Záborský

- epos - rozsiahly epický útvar, veršovaný, predpísaná kompozícia:

- 1. Invokácia ~~múzy~~ - vzývanie múzy

- 2. Propozícia - naznačenie deja

- 3. Zárečie prvé • - 4. bohovia, polobohovia, výnimočný človek

- 5. Deus Ex machina - bohovia zasahujú do deja

- 6. opis boja - 7. Peripetia - záver s poučením

- Homér Ilias - hrdinský epos, 24 sp evov - 7400 veršov

- dej - posledné dni trójskej vojny ~7000 pr. n. l.

- postavy: Prímas - trójsky kráľ, Paris, Afrodita, Achilles, Hektor
- autor opisuje boj Patroklos s Hektorom, keďže Achilles odmieta

bojovať. Patroklos zomiera a Achilles ho chce pomstiť - zabije Hektora a poroti jeho telo. Až neskôr ho vďaka Priamovi

- Odysseus - postavy: Penelope, Odysseus, Telamachos

Dráma - lit. druh; - vznikla v starovekom Grécku na počesť boha Dionýza

- dialóg (herec ↔ herec; herec - herec, herec x3 - Sofokles)

- všetky postavy hrali muži / dialógy vytvárajú napätie - konflikt

súčasnosť: - Zohľadniť dramatické moty, dejovú líniu, verš / próza, postavy

- žánre: tragédia, komédia, bábovská hra, muzikl, činohra, veselohra

- kompozícia - skladba/zloženie - rannejšie - dejstvo, výstup, obraz, dialóg

- vnútorná - expozícia (úvod), zápleтка (kruha), dejový obrát
a rozuzlenie (katastrofa) (peripetia)

Sofokles - Antigone - učiteľ príbeh - tragédia

- kompozícia - prolog + 5 dejstiev + epilóg

- postavy: (Oidipus) - Antigone, Ismene, Eteokles, Polynikos; Kreon -
Heimont & Teiresias Eurydika

Stredoveká literatúra (5. - 15.) st

- spol. sit - nástup feudalizmu - & poddaný; & sľach; duchovenstvo

- morekizmus - viach v jedného boha

- zhrady lit. :- nepod. biblie - topické diela ; - uprednostňovanie pamätného života
 "ORA ET LABORA" - modliť sa a pracovať (báňské prostredie)
 - mysticismus - nadprirodzenosť je dôležitá ; ornamentálnosť - predobatosť
 - synkretizmus - miešanie lit. štýlov a žánrov ;
 - lit. žánre - modlitba, žalmy, píesne, legenda, hrdinský epos,
 - lit. ľudia - mních / svetec - zbožný, cnostný, zije asketickým životom
 - delenie lit. na boženskú - biblie, legendy, žalmy, píesne, ...
 - svetskú - osobné veci, hrdinské epy, ...

Sredovek na našom území - VM

- spojením M a M kniežata (hrabov) - Rastislav
 Mojmir Právník

- 9. storočie - kresťanstvo šíriť medzi kňazmi - ohrozenie VM

- Rastislav - požiadal pápeža o vysvätenie - pápež nezhovel

- // - byzantského cisára Michail III - poslal Cyrila a Metoda = C + M

C + M - slovanskí bratia ; C - Filozof - správca kniežacieho - M - kňaz

- bratia sa na ^{misia} misionársku prípravu - vytvorili písma - hlaholiku - mali grécke písmeno -
 - jazyk - staroslovienčina

- prišli 863 - prekladali knihy - biblia, Misal, Breviár, píesne, modlitby, žalmy, ...

- svetskú literatúru - súdby zohľadňujúce pre svetlých ľudí

- zriadili školy, semináre, slávili omše, staroslovienčinou

- dostali sa do sporu s hrabi z jazykmi - hebrejčina, gréčtina, latinčina

- cesta do Ríma - obhajoba staroslovienčiny ; - pápež Hadrián II - potvrdil

- Konštantín vstúpil do histórie a o neho zomrel ; - Metod sa vrátil na VM

- na hrade bol svetopluk - del Metoda uväzniť ; neskôr prepustil

- učením sa vyhlásil a vytiekol do Poľska, Čieha, Bulharska

- v Bulharsku Hlaholika → Cyrilica

28.11.22.

Proglas - 7. básni v staroslovienčine ; - 9. st. ; Proglas (predslov) 2 prekladov evanjelia

Legenda - epický útvar stredného veku, neverzárny ; - príbeh svätých mníchov, pustovníkov
 - obsahujú zázraky, má veľa podkultúr

Legenda o svätom Simeonovi a Benediktovi - 11. st. - Maurus zázrak - anjel ho odniesol do cely
 skutočné podoby, v nich 2 obry

Moravsko - přemyslské legendy - 2 legendy; - 9 st.; - životopis

1. život sv. K. - mládost K.

2. život sv. M. - působení na VM, až po smrt;

Humanizmus a renesance (14.-16. st.)

HUMANIZMUS A RENESANCIA

(14. - 16. stor.)

Spoločenské pomery: nastáva rozvoj miest hlavne talianskych (Florenca, Rím, Benátky), vznik novej vrstvy – **mešťanstvo** (ktoré oslabovalo moc šľachty a vymaňovalo sa spod nadvlády cirkvi), vykonali sa mnohé **geografické objavy** (nové krajiny napr. Columbus 1492 objavil Ameriku), **vedecké objavy** (Mikuláš Kopernik - heliocentrizmus, Galileo Galilei – Zem je planétou Slnka), **vynálezy** (kompas, pušný prach, strelné zbrane). Okolo r. 1445 vynášiel Nemec Johann Gutenberg - **kníhtlač**. Prvotlače sa nazývali **inkunábuly**.

HUMANIZMUS: je myšlienkové spoločenské a umelecké hnutie, ktoré sa šírilo od 14.stor. z Talianska do ostatnej Európy. Názov je z latinského slova humanus (ľudský). Pokladá sa za začiatok renesancie, za jej odbornú zložku založenú na študovaní a vydávaní antických diel - gréckych a rímskych básnikov a filozofov. **Napodobňovala sa antická literatúra** v obsahu aj forme, používali sa **antické žánre** (ódy a eposy), v tematike, štylistike, jazyku (používala sa latinčina). Preto sa obmedzoval len na vzdelanecké kruhy spoločnosti. Cieľom bolo **obrodienie človeka v zmysle antických ideálov, návrat k pozemskému svetskému životu, právo na radosť a šťastie**.

RENESANCIA: je odvodená z franc. slova renaissance [renesáns] (obroda, znovuzrodenie). Tento termín je širší než humanizmus, rozumie sa ním **celá epocha, v ktorej v Európe zanikol feudalizmus**. Podľa tohto chápania patria do renesancie všetky myšlienkové, kultúrne, umelecké a spoločenské prúdy, ktoré sa postavili proti feudalizmu. Tiež išlo o **reformáciu cirkvi a náboženského života** a v najužšom slova zmysle je to umelecká tvorba epochy, najmä výtvarné umenie a literatúra, ktorá na rozdiel od humanistickej nepoužívala latinčinu, ale **národné jazyky**. Mala **ľudovejší charakter**, diela boli určené pre ľud, široké masy, využívala sa jednoduchá štylizácia a sústredila sa najmä na umelecké zobrazenie radostného renesančného vzťahu človeka k pozemskému životu, kráse, prírode a láske.

ZNAKY HUMANIZMU A RENESANCIE:

- ide o **obrodienie človeka v duchu antických predstáv a ideálov**, znovuzrodenie antiky
- odklonili sa od nadprirodzeného sveta a záhrobia, a kládli **dôraz na pozemský život**
- odmietali princípy feudálneho spoločenského zriadenia a cirkevnú ideológiu
- oproti stredoveku zdôrazňovali **nové hodnoty** (právo človeka na radostné prežívanie pozemského života, lásku ku kráse a prírode)
- v centre záujmu stál človek, oslava jeho dôstojnosti, nadania a rozumu
- uctievali ľudský rozum — **racionalizmus**
- zdôrazňovalo sa zmyslové poznanie sveta — **senzualizmus**
- zdôrazňoval sa význam jednotlivca — **individualizmus**

Na našom území (**Slovensko**) boli pohnuté časy tureckých vpádov, boje medzi zástancami a odporcami reformácie (rozkol v kresťanstve, vznik tzv. reformovaných cirkví – luteráni, kalvíni), prenasledovanie zo strany katolíkov, protihabsburské povstania. Negatívne sa to prejavilo na živote ľudí. Myšlienky H+R podporoval najmä **Matej Korvín**, aj vďaka nemu sa rozvíjala odborná próza. Na Pražskej univerzite pôsobili dvaja Slováci ako profesori: **Ján Jessenius** (lekár, 1. verejná pitva v Čechách) a **Vavrinec Benedikt z Nedožier** (jazykovedec, 1. systematická gramatika v češtine).

VÝZNAMNÍ PREDSTAVITELIA A ICH DIELA

• TALIANSKO

Dante Alighieri – dielo *Božská komédia*

Najvýznamnejší básnik H+R, najdokonalejšie dielo je **epická báseň** Božská komédia. Má 100 spevov, zobrazuje základné problémy stredovekého človeka. Básnikova duša putuje záhrobím, v **pekle** ho sprevádza rímsky básnik **Vergílius**. Tu trpia hriešnici pre svoje vášne a zločiny. Obaja postupne prechádzajú do **očistca**, ktorý je prechodom k radosti neba. **Rajom** sprevádza Danteho jeho milá **Beatrice**, ktorú chcel autor svojou básňou osláviť. Skladba má 3 významy: duša Danteho predstavuje celé ľudstvo, Vergílius predstavuje rozum, Beatrice predstavuje náboženstvo a pozemskú dokonalosť. Dante kráča záhrobím ako vášnivý bojovník za právo a spravodlivosť.

Giovanni Boccaccio – dielo *Dekameron*

Zakladateľ talianskej renesančnej **prózy**, **zakladateľ** **novelistiky**. Zbierka obsahuje 100 **noviel**, ktoré si rozpráva 10 mladých ľudí (7 dievčat a 3 chlapci) počas 10-tich dní na florentskom vidieku, kam ušli pred morom (choroba). Denne sa zabávajú rozprávaním 10 príbehov (1. deň každý čo chce, 2. o ľuďoch, ktorých postihlo nešťastie, ale skončilo to šťastne, 3. deň o šikovnosti, vďaka ktorej môžeme dosiahnuť svoj cieľ, 4. deň nešťastne skončené lásky...) Všetky príbehy vyznievajú ako **kritika pokryteckej morálky, povier, svätoškárstva**. Láska v nich je hlavný zdroj ľudskej radosti i žiaľu. Toto dielo prispelo k ustáleniu taliančiny ako spisovného jazyka.

Francesco Petrarca – dielo *Spevník*

Obsahuje **366 lyrických básní**, najmä ľúbostných **sonetov**, ktoré venoval svojej milovanej Laure. Do veršov vložil smútok, melanchóliu a únavu zo života. Lauru predstavuje ako symbol, ale aj ako reálnu bytosť. Výber básní z tohto diela u nás vyšiel pod názvom **Sonety pre Lauru**.

• FRANCÚZSKO

Francois Villon – diela ***Malý testament***, ***Veľký testament*** (zbierky básní). Pokladaný za 1. z „prekliatych básnikov“, z chudobnej rodiny, žil ako bohém a tulák, pre priestupky viackrát vo väzení. V tvorbe oživuje svet parížskych krčiem, pijanov, dobrodruhov a neviestok, kritizuje sociálne rozdiely, využíva žargón tulákov, snaží sa o zvukomalbu, odmieta stredoveký spôsob života založený na zriekaní sa pôžitkov.

• ŠPANIELSKO

Miguel de Cervantes Saavedra – román *Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha*

V tomto 2-dielnom románe, ktorý sa považuje za vrcholné dielo európskeho H+R, paroduje stredoveké rytierske eposy. Šľachtic Don Quijote sa pomätie z čítania rytierskych románov a rozhodne sa stať rytierom, chce pomáhať biednym a naprávať krivdy. Putuje na vyzíabnutej kobyle Rozinante so svojím zbrojnošom Sancho Panzom, ktorý ho sprevádza na oslovi (bol to sedliak z jeho dediny). Zažívajú spolu rôzne dobrodružstvá, ktoré sa končia bitkou alebo

zosmiešnením (bojoval proti veterným mlynom, ktorých považoval za obrov, rozpráši stádo oviec akože nepriateľské vojsko). Vyvolenou jeho srdca sa stala pastierka sviň, ktorá ho mala na posmech. Pred smrťou sa mu prinavráti zdravý rozum, vracia sa späť domov a vysilený zomiera. Sancho mu sľubuje, že bude v jeho úsilí pokračovať. Don Quijote sa stal heroikomickým hrdinom. Je to nepraktický rojko. Sancho Panza je typom praktického životaschopného sedliaka.

• ANGLICKO

William Shakespeare – William Shakespeare je autorom komédií, tragédií a historických hier, celkovo sa mu pripisuje autorstvo 37 divadelných hier. Je to najznámejší predstaviteľ anglickej H+R literatúry.

Znaky shakespearevskej drámy:

- neobmedzenosť tém, času, miesta
- obraz pozemského života, kladných i záporných vlastností ľudí
- hrdinovia sú silní jednotlivci, ktorí sú sami strojcami svojich osudov, ich činy vyplývajú z ich charakterov, preto sú to často rozporne žijúce postavy, ktoré sa nevzdávajú svojich ideálov (ani vtedy, keď musia pre ne zomrieť)
- postavy žien samostatne rozhodujú o svojom živote, sú rázne, cieľavedomé a sú pôvabným stelesnením renesančného ideálu
- príčinou tragédie je ľudská vášeň alebo náhoda
- komické prvky nie sú ostro oddelené od tragických
- veršovaný jazyk sa strieda s prózou
- sú osnované na konfliktoch dobra a zla, ľudskosti a podlosti -vo svojich komédiách zobrazil hrdinov bojujúcich o svoju lásku a dobré vzťahy medzi ľuďmi.

Delia sa na:

Historické hry: *Henrich VI., Henrich VIII., Richard III., Kráľ Ján*

Komédie: *Skrotenie zlej ženy, Sen noci svätéhojanskej, Veľá kriku pre nič, Veselé panie z Windsoru*

Tragédie: *Rómeo a Júlia, Othello, Macbeth, Kráľ Lear, Hamlet* (veršovaná tragédia v 5 dejstvách, považovaná za intelektuálnu, jej predmetom je neľútostný idealistický boj jednotlivca so svetom intríg a zločinu. Dánsky kráľovič **HAMLET** sa od ducha svojho otca dozvedá, že jeho otec bol zavraždený a to vlastným bratom, terajším kráľom – **CLAUDIUS**, ktorý sa oženil s Hamletovou matkou – **GERTRÚDA**. Hamlet je zaľúbený do **OFÉLIE**, dcéry najvyššieho komorníka **POLONIA**, Oféliin brat **LAERTES** a Polonius odrádzajú Oféliu od lásky k Hamletovi. Hamlet predstiera šialenstvo, chce pomstiť smrť svojho otca, využije prítomnosť hercov na hrade a zinscenuje hru o zavraždení svojho otca. Claudius sa zľakne, rozhodne sa Hamleta odstrániť, pošle ho na štúdiá do Anglicka, kde ho majú popraviť. To však nevyjde, Hamlet odhalí sprisahanie a vráti sa. V žiali nad stratou Ofélie, ktorá sa z nešťastnej lásky k Hamletovi pomiatla a utopila, Hamlet zabije kráľa Claudia, sám však umiera, hoci vyhral súboj s Laertom, Laertov meč však bol otrávený a hoci bol Hamlet len ľahko zranený, zomiera i on. Jedinečným prvkom tejto hry je divadlo v divadle. „Byť či nebyť“ v tomto monológu sa Hamlet rozhoduje, či uprednostní život v klamstve a osobné šťastie, alebo pravdu. Rozhodne sa pre hľadanie pravdy, pričom obetuje svoj život.)

Sonet - lyriční básně, má předepsanou strukturu - 14 veršů - 4,4,3,3 verše v 4 strofách
- P.O.H. - (4,4,6) - 1. strofa - teze; ~ 2. strofa - antiteze; 3,4 - syntéza - poslední verš - dohovor
- sonet = znelka - myšlenka - paprtek 1. stopy - vyvráždění - finale

Rómeo a Júlía - tragédie; William Shakespeare Taliansko - Verona; hlavní motiv - láska až za hrob;
- postavy: Rómeo Montec - slábnutí rodina; Júlía - Capulet; Mercutio - kamarád Rómea
Benvolio - bratranec Rómea; Tybalt; ~~Brutus~~ Paris - jülich slábnutí - dohodnutí;
- Lorenzo - mnich / kněz;

16.12.23 Španielska literatúra

Miguel de Cervantes Saavedra - 2. hml.

Dômyselný rytier Don Quiote de la Manche

- román; 16. st.

- hl. postavy: - Don Quiote - sláchtic, zbĺžnil sa z rytierskych románov;
- Sancho Panza - realista, chudobný, → kontrastné postavy
- Dulcinea - pastierka sväť z vedľajšej dediny
- Rocinante - vychýľ kôň
- Don a Sancho zažili veľa dobrodružstiev
- zosmiešnenie rytierskych románov

Barok (17. – 18. stor.)

– názov pochádza z výtvarného umenia (barroco – perla nepravidelnej formy, krivá perla)
Charakteristické vlastnosti baroka : dekoratívnosť

Spoločenská situácia: Vládla hlboká kríza, chaos, pochmúrna atmosféra. Ľudia prestali veriť v životné istoty, čo zapríčinili nepriaznivé životné podmienky a tragické dejinné udalosti (**náboženské rozpory, turecké vpády, 30-ročná vojna, protihabsburské povstania, bieda, mor, živelné pohromy**). Ľudí sa zmocňoval **pesimizmus, beznádejnosť, zúfalstvo, životná neistota a nedôvera v pozemský život**. Jediná a večne platná **životná istota sa hľadala v mystickom, transcendentálnom, duchovnom svete** (spoločný bod so stredovekom). Verili v druhý príchod Krista.

Najpodstatnejšou črtou baroka bol KONTRAST a ROZPOR.

Barok sa vyznačoval **protikladmi**:

hmota (príroda) – duch (Boh)

pozemský svet – nadpozemský svet

čas – večnosť

strach zo smrti – radosť zo smrti (vyslobodenie)

hedonizmus (carpe diem – užívaj si dňa) – askéza (odriekanie)

LITERÁRNY BAROK

Prebral všeobecné črty a znaky barokového život. štýlu a prispôboval ich slovesnému druhu a pritom si vytváral špecifické barokové črty a znaky:

1. ozdobný rétorický básnický jazyk (**ornamentálnosť**)
2. pozemský život a zmyslová skúsenosť sa vyjadrovali **symbolmi**
3. **dekoratívny, pompézny štýl, priveľmi zložitá obraznosť, symbolika, komplikovaný štýl – GONGORIZMUS** (podľa šp. bás. Luisa de Gongorú)
4. najobľúbenejšie barokové trópy : **antitéza, hyperbola** - zveličenie; antitéza - popretie myšlienky
5. centrálny **barokový hrdina** bol **svätec, vojvoda, dobrodruh a dobyvateľ**.
6. pre barok je typické aj **upevňovanie národného povedomia** (v tvorbe: lamentácia nad jazykom, vlasťou a národom, ucelené názory o slovanstve)
7. záľuba v ukrutnosti (v tvorbe: krvavé výjavy ukrižovania, drastické scény mučeníckej smrti, surové opisy telesného trýznenia, rozklad, hnus, hniloba, posledný súd, peкло a jeho hrôzy, upaľovanie kacírov a bosoriek, verejné popravy).

EURÓPSKA BAROKOVÁ LITERATÚRA

Talianska literatúra – Torquato Tasso (Oslobodený Jeruzalem)

Anglická literatúra – John Milton (Stratený raj, Raj znovu nájdený)

Nemecká literatúra - Hans Christoffel von Grimmelhausen (Dobrodružný Simplicius Simplicissimus)

Česká literatúra – Jan Amos Komenský (Labyrint sveta a ráj srdce, Veľká didaktika - Didactica magna, Svet v obrazoch – Orbis pictus)

SLOVENSKÁ BAROKOVÁ POÉZIA

Didakticko-reflexívna poézia - najskôr v rukopisoch, neskôr vydané tlačou, prebásňovali ľudové príslovia, obsahovali mravné názory (z toho didaktická – náučná, výchovná) a podávali návody, ako sa zachovať v akejkoľvek životnej situácii.

Predstavitel' :

Hugolín Gavlovič - Valaská škola mravúv stodola

Kniha básní, obsahuje životnú múdrosť a skúsenosť zozbieranú medzi pastiermi na salaši. Obsahuje praktické rady mravné naučenia atď. Je to príručka o dobrých mravoch. Tematicky obsahuje motívy náboženského charakteru (vlastnosti dobrého kresťana). V popredí stojí vždy oslava dobra a kladných hodnôt života, odsudzovanie zla a záporných javov, obdiv a láska k chudobe, antipatia voči pánom a boháčom.

Veršovaná skladba nemá len didaktický zámer, ale chce slúžiť aj ako zábavné čítanie.

V mnohých básňach vidieť, že ide o slovenský salaš, bačov, valachov a ich ťažký život.

- pochádza z Čierneho Dunajca
- vyštudoval teológiu, vstúpil do kláštora a stal sa františkánskym mníchom
- pôsobil ako kňaz/kazateľ
- kvôli chrobe pľúc, sa liečil na salašoch --> ovplyvnilo to jeho tvorbu - skúsenosti pastierov
- dielo: **Valaská škola mravúv stodola**
 - dielo je v slovakizovanej češtine
 - zbierka básní - 1298 básní, 12 veršov na báseň, básne majú ponaučenie, názvy majú tvar príslovia / porekadla
 - témy: vstah k Bohu, blíznym, peniazom / majetku, bohatí -- chudobní, alkohol, rodina, učenie, pracovitosť
 - dielo bolo určené obyčajným ľuďom

Česká literatúra - Jan Amos Komenský

- kňaz, biskup jednoty bratskej, filozof, učiteľ, pedagóg, spisovateľ
- diela: Labyrint světa a ráj srdce
 - Informátórium školy matežské - vzdelávanie pre školou
 - Svet v obrazoch - orbis pictus - učebnica jazykov, s obrázkami, niekoľko jazykov
 - Veľká didaktika - metódy a formy vyučovania

Humanizmus a Renesancia:

- znaky H a R - znovuzrodenie Antiky, dôraz na pozemský život, odmietanie princípov feudalizmu
- uctievanie ľudského rozumu - racionalizmus; senzualizmus; individualizmus

Taliansko:

Dante Alighieri - Božská komédia - 100 spevov, básnik putuje cez peklo, očistec a nebo
Giovanni Boccaccio - Dekameron - 10 dní 10 ľudí = 100 príbehov, odišli z mesta kvôli moru
Francesco Petrarca - Spevník - 366 sonetov pre svoju milú Lauru

Francúzsko:

Francois Villon - Malý testament, Veľký testament - zbierky básní, autor bol vo väzení

- diela o parížskych krčmách, pijanoch, dobrodruhoch
- kritizuje sociálne problémy

Španielsko:

Miguel de Cervantes Saavedra - Dômyselný rytier Don Quiote de la Mancha - román, 16.st

- postavy:

- Don Quiote - šľachtic, zbláznil sa z rytierskych románov
- Sancho Panza - realista, chudobný - kontrastné postavy
- Dulcinea - pastierka svíň z vedľajšej dediny
- Rocinante - vychrtlý kôň

- Don a Sancho zažili veľa dobrodružstiev; - zosmiešnenie rytierskych románov

Anglicko:

William Shakespeare: Rómeo a Júlia, Hamlet - tragédia

Barok:

Talianská lit.: Torquato Tasso - Oslobodený Jeruzalem

Anglická lit.: John Milton - Stratený raj, Raj znovu nájdený

Česká lit.: Jan Amos Komenský - Labyrint sveta a ráj srdce, Svet v obrazoch - Orbis pictus

- Veľká didaktika - Didactica magna

Slovenská lit.: Hugolín Gavlovič - Valašská škola mravúv stodola

- zbierka básní, 12 veršov na báseň, básne majú ponaučenie

- sú písané pre normálnych ľudí, témy: vťah k Bohu, peniazom, alkohol, ...

- autor pochádza z Čierneho Dunajca, vyštudoval teológiu, pôsobil ako kňaz

Klasicizmus (17. - 18. storočie)

Spoloč. situácia:

začiatkom 17. storočia - sociálne nepokoje, Tridsaťročná vojna...po ich prekonaní upadá feudalizmus a vzniká úsilie kráľovskej moci vytvoriť jednotný štát. Vznikajú absolutistické monarchie. Vznikajú manufaktúry, feudalizmus sa dostáva do krízy, buržoázia (nová spoločenská vrstva) je v rozmachu.

Literárny klasicizmus:

- je to umelecký štýl 17. storočia, vzniká na dvore kráľa Ľudovíta XIV., ktorého volali Kráľ Slnko (obklopoval sa veľkou nádherou, podporoval umenie, najmä drámu)
- ide o snahu o dokonalosť v obsahu aj forme
- lat. classicus - príkladný, vynikajúci
- zakladateľ je René Descartes, fr. filozof (vyslovil myšlienku: „Cogito ergo sum.“)
- autori nezobrazujú človeka takého, aký je, ale takého, aký by mal byť (typológia postáv)
- v dielach sa objavuje ideál, ale aj jeho protiklad
- rozpor nastáva medzi rozumom a citom, víťazí rozum, poslušnosť, zodpovednosť, do popredia sa dostal racionalizmus
- vzorom bola antika (je to tzv. druhý návrat k antike)
- krásne je len to, čo je pravdivé, nemenné, pravidelné (vzory hľadajú v prírode)
- snaha vytvoriť dokonalé dielo, a preto museli autori dodržiavať isté pravidlá, napr. v dráme platili 3 jednoty:

jednota času - dej sa musel odohrať za 24, max. 36 hodín,

jednota miesta - dej sa odohrával na jednom mieste (palác, bojisko...),

jednota deja - jedna dejová línia bez rozvetvení

Žánre sa delili na:

vyššie žánre - óda, elégia, epos, veršovaná tragédia = neboli určené pre obyčajných ľudí, vystupovali v nich vysokopostavené osoby, spracúvali historické témy a dej bol vážny

nížšie žánre - komédia, bájka, satira = boli určené pre obyčajný ľud, vystupovali v nich aj stredné vrstvy (mešťania), spracúvali súčasné témy a dej bol veselý, satirický

Autori a diela: najvýznamnejšie diela vznikli vo Francúzsku - komédie a tragédie

Pierre Corneille - dráma Cid - hlavný hrdina Rodrigo Cid je príkladom kresťanského rytiera (je verný kráľovi, rodine, viere). Zabije otca svojej milej Chimeny, lebo on urazil jeho otca. Chimena, hoci ho ľúbi, žiada od kráľa jeho smrť. Rozuzlenie je zmierlivé, kráľ posielal Rodriga bojovať proti Maurom. (Rodrigo aj Chimena sa dostávajú do hlbokkej krízy, keď sa majú rozhodnúť medzi láskou a čťou. Obidvaja dávajú prednosť povinnosti). Je to tragikomický žáner (autor dôsledne neuplatnil pravidlá klasicistickej literatúry). Postavy sú z vyšších kruhov. Konfliktom je boj medzi láskou a povinnosťou. Víťazí rozum. ZD: Postavy sú z vyšších kruhov. Konfliktom je boj medzi láskou a povinnosťou. V konflikte víťazí rozum.

Jean Baptiste Poquelin - Molière - Lakomec

Jean Racine - tragédia Faidra - je grécka kráľovná, ktorú zachvátila zločinná nenávisť k vlastnému synovi.

Molière - komédie, nižšie žánre

- vykresľoval typológiu postáv
 - napr. Mizamtrop, Zdravý nemocný - hypochonder, Lakomec
- vlastnil divadelnú spoločnosť; herec, režisér, dramatik
- zomrel na javisku
- Lakomec - dráma, komédia; -dej v meštianskom dome
 - Harpagon [Arpagon] - lakomý človek, otec rodiny, bohatý
 - obetoval kvôli peniazom šťastie svojich detí, 2 deti
 - Kléant - neuznával život otca, zamiloval sa do Marianny
 - požičal si peniaze
 - Eliza - zalúbila sa do Valéra
 - Marianna - chudobné dievča,
 - Valér - zamestnal sa u Harpagona,
 - Anzelm - Harpagon ho chcel zosobášit s Elizou, starý, bohatý
 - Šidlo - sluha
 - Frozína - dohadzovačka
- + DEJ

Pierre Corneille [Kornej] - komédie, tragédie, nižší žánr

- barok, klasicizmus - advokát
- Cid [Sid] - dráma, tragi-komédia; - dej: história Španielska
 - Don Rodrigo - titul cid, syn Diega, kráľovský rytier, do Chimény
 - Don Diego - otec Rotriga
 - Chiména - do Rotriga, šľachta
 - Don Goméz - otec Chimény
 - Don Fernando - kráľ, dobrý, spravodlivý
 - Don Sancho - do Chimény
- + DEJ

Klasicismus v slovenskej literatúre (Národné oborodenie)

- snaha o zjednotenie Slovákov v Rakúsko-Uhorsku v oblasti jazyka, kultúry, školstva, politiky a o ich prebudenie aby sa postavili za svoje práva

- 4 fázy:

- 1.: 1780 - 1820

- tolerančný patent - zrovnoprávnenie katolíkov a evanjelikov

- 2 konfesie - katolíci <==> evanjelici

- A. Bernolák 1787 <==> J. Kolár

- Bernolákovčina <==> biblická čestina

- Trnavská univ. <==> BA lýceum

- 2.: 1820 - 1835 - ďalšie snahy o zjednocovanie Slovákov

- spolky - spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej

- 3.: 1835 - 1843

- prelom - bilická čeština nebola vhodná pre Slovákov

- ani Bernolákovčina sa neujala

- prichádzajú štúrovci

-4.: 1843 - 1848

- 1843 - uzákonie štúrovej spisovnej Slovenčiny

- 1848 - buržoázne revolúcie

- v tomto období zohrávajú úlohu napr.:

- slovenské učené tovarišstvo - spolok

- katedra reči a literatúry Česko-Slovenskej - na BA lýceu

- nové noviny a časopisy

Anton Bernolák *1762 - †1813

- prvý kodifikátor sl. jazyka, základ - reč vzdelancov Trnavskej univerzity

- spisovnú slovenčinu podoprel dielami

- katolícky kňaz, jazykovedec, spisovateľ

- študoval na Trnavskej univerzite

- diela:

- Jazokovedno-kritická rozprava o slovenských písmenách

- 1787 - rok uzákonenia spisovnej Slovenčiny

- Gramatika slovenského jazyka / slovenská gramatika

- Slowár Slowenský Česko - Laťinsko - Německo - Uherský

- 35000 slov, 20 rokov pracoval